

Elektronické právní jednání

Peter Brezina
Jiří Tobíšek

Edice učebních textů

Odborné nakladatelství Vysoké školy ekonomie a managementu

VŠEM
VYSOKÁ
ŠKOLA
EKONOMIE
A MANAGEMENTU

ELEKTRONICKÉ PRÁVNÍ JEDNÁNÍ

Vysoká škola ekonomie a managementu

2022

Elektronické právní jednání

Seznam autorů:

JUDr. Bc. Peter Brezina, Ph.D.

Mgr. Ing. Jiří Tobíšek

Recenzenti:

JUDr. Mgr. Barbora Vlachová, Ph.D., LL.M.

Mgr. Bc. Sylva Řezníková, Ph.D., MA

Copyright © Vysoká škola ekonomie a managementu 2022

Vydání první. Všechna práva vyhrazena

ISBN: 978-80-88330-68-4

Vysoká škola ekonomie a managementu

www.vsem.cz

Žádná část této publikace nesmí být publikována a šířena žádným způsobem a v žádné podobě bez výslovného svolení vydavatele.

Obsah

Seznam obrázků	7
Seznam tabulek	8
Seznam zkratk	9
Značky a symboly v učebním textu	10
Předmluva	11
1. KAPITOLA: PRÁVNÍ JEDNÁNÍ	13
1.1 Základní pojmy	14
1.1.1 Právní skutečnost	14
1.1.2 Právní jednání	14
1.1.3 Dvou- a vícestranné projevy vůle (smlouvy)	15
1.1.4 Jednostranné projevy vůle	16
1.1.5 Individuální právní akty	16
1.2 Náležitosti právního jednání	17
1.2.1 Náležitosti právního subjektu.	17
1.2.2 Náležitosti vůle	18
1.2.3 Projev vůle	18
1.3 Druhy právních jednání	19
2. KAPITOLA: DOKUMENT A PODPIS	23
2.1 Dokument v právu	24
2.2 Autentizace dokumentu	25
2.3 Vlastnoruční podpis	25
2.3.1 Identifikace osoby	25
2.3.2 Deklarace vůle	26
2.3.3 Fixace obsahu	27
2.3.4 Funkce podpisu vztahované k písemnému vyjádření	27
3. KAPITOLA: ELEKTRONICKÉ PRÁVNÍ JEDNÁNÍ OBECNĚ	31
3.1 Elektronické jednání obecně	32
3.2 Elektronický podpis obecně	32
3.3 Kryptografie s veřejným klíčem	35
4. KAPITOLA: NAŘÍZENÍ EIDAS – SLUŽBY VYTVÁŘEJÍCÍ DŮVĚRU	39
4.1 eIDAS – cíle a struktura	40
4.2 eIDAS – základní pojmosloví	41
4.2.1 Základní okruhy právní úpravy v nařízení eIDAS	41
4.2.2 Strany elektronického právního jednání	42
4.3 eIDAS a základní principy elektronického právního jednání	43

5. KAPITOLA: ELEKTRONICKÝ PODPIS	47
5.1 Elektronický podpis dle eIDAS obecně	48
5.2 Autentizační elektronické podpisy	49
5.2.1 Zaručený elektronický podpis	49
5.2.2 Zaručený elektronický podpis založený na kvalifikovaném certifikátu	50
5.2.3 Kvalifikovaný elektronický podpis	51
6. KAPITOLA: ELEKTRONICKÁ PEČEŤ A ELEKTRONICKÉ ČASOVÉ RAZÍTKO	55
6.1 Elektronická pečeť	56
6.1.1 Elektronická pečeť prostá	56
6.1.2 Zaručená elektronická pečeť	57
6.1.3 Zaručená elektronická pečeť založená na kvalifikovaném certifikátu	58
6.1.4 Kvalifikovaná elektronická pečeť	59
6.2 Elektronická časová razítka	60
6.2.1 Elektronické časové razítko	61
6.2.2 Kvalifikované elektronické časové razítko (QTS)	61
6.2.3 Použití časových razítek	62
6.3 Kvalifikované prostředky	62
7. KAPITOLA: OVĚŘOVÁNÍ PLATNOSTI A PŘIJÍMÁNÍ ELEKTRONICKÝCH PODPISŮ (PEČETÍ)	67
7.1 Ověřování platnosti elektronického podpisu, resp. pečeti	68
7.1.1 Technologický pohled	68
7.1.2 Ověřovací modely digitálního podpisu	69
7.1.3 Terminologie dle nařízení eIDAS	69
7.1.4 Ověřování platnosti elektronického podpisu podle nařízení eIDAS	71
7.2 Přijímání elektronických podpisů	73
7.2.1 Přijímání elektronických podpisů v soukromém právu	73
7.2.2 Přijímání elektronických podpisů ve veřejném právu	74
8. KAPITOLA: SLUŽBY VYTVÁŘEJÍCÍ DŮVĚRU A JEJICH POSKYTOVATELÉ	78
8.1 Služba vytvářející důvěru	79
8.2 Důvěryhodné seznamy	81
8.2.1 Vydávání důvěryhodných seznamů	84
8.2.2 Účinky uvedení v důvěryhodném seznamu	84
8.3 Odpovědnost poskytovatele služeb vytvářejících důvěru	84
8.4 Odpovědnost členského státu	85
9. KAPITOLA: ELEKTRONICKÉ PRÁVNÍ JEDNÁNÍ VE VNITROSTÁTNÍM PRÁVU ČR	88
9.1 Předchozí úprava	89
9.2 Adaptační zákon k eIDAS – zákon č. 297/2016 Sb.	90
9.2.1 Postupy kvalifikovaných poskytovatelů služeb vytvářejících důvěru	90
9.2.2 Podepisování a pečetení dokumentů	91
9.3 Zákon č. 250/2017 Sb. o elektronické identifikaci	93
9.3.1 Kvalifikovaný systém elektronické identifikace	93
9.3.2 Kvalifikovaný správce, kvalifikovaný poskytovatel	93

9.4	Národní bod a Správa základních registrů	94
9.5	Datové schránky	95
9.5.1	Systém datových schránek	95
9.5.2	Doručování prostřednictvím datové schránky	96
9.5.3	Autorizovaná konverze dokumentů	97
	Shrnutí	99
	Glosář	101
	Seznam literatury	104
	Použité právní předpisy	105
	Vzorový test	106

Seznam obrázků

Obrázek 1 Ověřování platnosti elektronického podpisu po delší době	73
Obrázek 2 Počty aktivních kvalifikovaných poskytovatelů v jednotlivých zemích	82

Seznam tabulek

Tabulka 1 Seznam kvalifikovaných poskytovatelů v ČR

83

Seznam zkratek

AdES	Zaručený elektronický podpis A dvanced E lectronic S ignature
AdES _{QC}	Zaručený elektronický podpis založený na kvalifikovaném certifikátu A dvanced E lectronic S ignature based on a Q ualified C ertificate
EHP	Evropský hospodářský prostor Prostor, ve kterém je zaručena svoboda pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu uvnitř Evropského jednotného trhu. Zahrnuje státy EU, Norsko, Island a Švýcarsko.
ENISA	European Union Agency for Cybersecurity
eIDAS	Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 910/2014 ze dne 23. července 2014 o elektronické identifikaci a službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce na vnitřním trhu a o zrušení směrnice 1999/93/ES
ICT	Informační a komunikační technologie (Information and Communication Technologies)
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád
PIN	Osobní identifikační číslo (P ersonal I dentification N umber)
PKI	Infrastruktura veřejného klíče (P ublic K ey I nfrast <u>r</u> ucture)
QES	Kvalifikovaný elektronický podpis (Q ualified E lectronic S ignature)
QESeal	Kvalifikovaná elektronická pečeť (Q ualified E lectronic S eal)
QSCD	Kvalifikovaný prostředek pro vytváření elektronických podpisů (Q ualified electronic S ignature C reation D evice)
QSealCD	Kvalifikovaný prostředek pro vytváření elektronických pečetí (Q ualified electronic S eal C reation D evice);
QTS	Kvalifikované elektronické časové razítko (Q ualified electronic T ime S tamp)
TSL	Důvěryhodný seznam služeb (T rust S ervices L ist)
ZAS	Zákon č. 499/2004 Sb. – Zákon o archivnictví a spisové službě
ZDS	Zákon č. 300/2008 Sb. – Zákon o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů („zákon o datových schránkách“)
ZEI	Zákon č. 250/2017 Sb. – Zákon o elektronické identifikaci
ZEP	Zákon č. 227/2000 Sb. – Zákon o elektronickém podpisu (<i>již zrušen</i>)
ZSD	Zákon č. 297/2016 Sb. – Zákon o službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce
ZZR	Zákon č. 111/2009 Sb. – Zákon o základních registrech

Značky a symboly v učebním textu

Struktura distančních učebních textů je rozdílná již na první pohled, a to např. v zařazování grafických symbolů – značek.

Specifické grafické značky umístěné na okraji stránky upozorňují na definice, cvičení, příklady s postupem řešení, klíčová slova a shrnutí kapitol. Značky by měly studenta intuitivně vést tak, aby se již po krátkém seznámení s distanční učebnicí dokázal v textu rychle a snadno orientovat.

Definice

Upozorňuje na definici nebo poučku pro dané téma.

Příklad

Označuje příklad praktické aplikace učiva včetně řešení.

Otázky k procvičení a úkoly

Označuje otázky a úkoly s postupem řešení na konci kapitoly.

Klíčová slova

Upozorňuje na důležité výrazy či odborné termíny nezbytné pro orientaci v daném tématu.

Shrnutí kapitoly

Shrnutí kapitoly se zařazuje na konec dané kapitoly. Přehledně, ve strukturovaných bodech shrnuje to nejpodstatnější z předchozího textu.

Předmluva

Cílem a účelem této učební pomůcky je představit studentům a všem čtenářům stávající právní úpravu elektronického právního jednání, relevantní pro jeho uplatňování v českém právu a kontextu. Jde o úkol nesnadný, neboť jde o velmi specifickou oblast práva, jejíž význam v běžné praxi nicméně dramaticky roste – a omezení způsobená pandemií COVID-19 posun právního jednání k elektronické formě jenom uspíšila. Navíc platí, že jelikož jde o oblast velmi dynamickou, v mnoha ohledech průkopnickou, hrozí při jakémkoli jejím akademickém zpracování to, že bude výsledný text neaktuální ještě dříve, než bude dokončen. Tato učební pomůcka je proto mnohem teoretičtější, než bývá na VŠEM zvykem – zaměřili jsme se totiž na základní normativní východiska a pravidla nedávno zavedené evropské úpravy, u nichž lze jistou časovou stálost očekávat – a mnohem méně na jejich praktickou implementaci v aktuální české praxi. Pro pochopení této implementace je však porozumění oněm základním východiskům nezbytné.

Dalším problémem, který jsme při vytváření této učební pomůcky museli překonat, je minimální rozsah odborné literatury k tomuto (stále ještě vlastně žhavě novému – alespoň pokud jde o harmonizovanou evropskou úpravu) tématu. Nedocenitelnou pomůckou nám proto byla monografie Vojtěcha Kmenta z roku 2018, nazvaná *Elektronické právní jednání: Analýza s důrazem na využití elektronického podpisu a elektronické pečeti podle práva EU, České republiky a Německa*. Jde o text v českém i evropském kontextu mimořádný, a to zejména díky erudici autora jak v oblasti práva, tak v oblasti elektronických technologií: právě díky této své erudici dokáže Kment upozorňovat na úskalí a zákoutí právní úpravy, která jsou běžnému právníkovi (ale na druhou stranu také běžnému IT odborníkovi) skryta. Všem zájemcům o toto téma ji proto velmi doporučujeme – v tištěné či elektronické podobě.

Jiných rozsáhlejších zdrojů, na které bychom čtenáře mohli dále odkázat, mnoho není. Přehledná a čtivá je publikace *Báječný svět elektronického podpisu* od Jiřího Peterky, která je navíc k dispozici online (viz seznam literatury na konci této učební pomůcky). Jde však o publikaci zastaralou do té míry, že autor již ukončil i její online podporu – přestože vyšla teprve před 10 lety v roce 2011. Zejména její „technologické“ kapitoly 2 a 3 však jsou, alespoň jako úvod do problematiky, elementárně použitelné nadále.

Doporučujeme každopádně také sledovat normativní i technologický vývoj v této oblasti – v právnických i neprávnických periodikách. Jak totiž uvidíme, samotná normativní úprava elektronického jednání (podpisu, pečeti) je do značné míry technologicky neutrální, jakkoli v současné době její nároky splňuje pouze omezený okruh dostupných technologií. To se ale jistě může změnit, a to i poměrně rychle. Význam elektronického právního jednání totiž zcela jistě nebude v čase klesat, ale naopak poroste.

Tato učební pomůcka však má být pouze základním úvodem do problematiky elektronického právního jednání, určeným navíc osobám, pro které právo není a nemá být každodenním chlebem. Proto jsme se také omezili na popis základní normativní situace, která je v nařízení eIDAS a navazujících předpisech – doufejme – alespoň zatím zakotvena časově stálým způsobem (není-li dále uvedeno jinak, pracujeme s nimi ve znění platném a účinném k 31.12.2021). Nevěnujeme se proto takřka vůbec navazující rozhodovací praxi soudů i jiných orgánů veřejné moci: judikatura v oblasti elektronického právního jednání je sice velmi pestrá, o to více ale proměnlivá a nepřehledná – odkazy na její aktuální podobu se proto hodí spíše do dynamických přednášek než do statického textu učební pomůcky.

Autoři

1

kapitola

Právní jednání

1. kapitola

Právní jednání

Úvod

Účelem této učební pomůcky je představit studentům a všem čtenářům stávající právní úpravu elektronického právního jednání, relevantní pro jeho uplatňování v českém právu a kontextu. Pro tyto účely však musíme začít obecněji, neboť i elektronické právní jednání je toliko jednou z forem právního jednání (jakožto jednoho ze základních institutů práva, zejména soukromého) obecně a pro jeho pochopení a správné uchopení je nezbytné rozumět adekvátně i tomuto obecnějšímu pojmu.

Cíle kapitoly

- Představit základní pojmy v oblasti právního jednání.
- Představit náležitosti právního jednání obecně.
- Popsat základní druhy právního jednání.

1.1

Základní pojmy

Občanský zákoník (OZ) přijatý v roce 2012 a publikovaný ve Sbírce zákonů pod číslem 89/2012 Sb. (s účinností od 1. 1. 2014) přinesl řadu výrazných změn v dosud užívané terminologii. Jedna z nich se týká právě pojmu **právní jednání**, kdy OZ výraz „právní jednání“ používá ve stejném významu, v jakém byl v předchozím občanském zákoníku z roku 1964 (zákon č. 40/1964 Sb.) užíván výraz „právní úkon.“ Tomu se přizpůsobila i terminologie právní vědy a praxe, a to nejenom v oblasti občanského, potažmo obecněji soukromého práva. Pojem „právní jednání“ se tak v české teorii práva používá jako označení pro jeden z druhů **právních skutečností**.

1.1.1 Právní skutečnost

DEFINICE

Právní skutečnost

Právní skutečností se rozumí okolnost, s níž právní norma spojuje vznik, změnu nebo zánik právního vztahu, tj. subjektivních práv a právních povinností. (Gerloch 2017, s. 156)

Takto vymezené právní skutečnosti lze členit podle a popisovat pomocí různých kritérií. Pro naše účely postačí klasické základní členění na čtyři druhy právních skutečností – dva závislé od lidské vůle (volní), dva od projevu lidské vůle v principu nezávislé (mimovolní).¹

Tyto **čtyři druhy** právních skutečností dle Gerlocha (2017, s. 157) jsou:

- a) **právní jednání** (v širším smyslu), které je projevem vůle souladným s normami práva (a v tomto smyslu bude tento pojem používán v tomto textu) a které se dělí na:
 - právní jednání (v užším smyslu – soukromé právní jednání) fyzických a právnických osob a
 - individuální právní akty orgánů veřejné moci,
- b) **protiprávní jednání** (delikt), které je projevem vůle v rozporu s normami práva,
- c) **právní událost**, která je mimovolní skutečností v souladu s normami práva,
- d) **protiprávní stav**, který je mimovolní skutečností v rozporu s normami práva

1.1.2 Právní jednání

Pojem právní jednání nemá legální definici, je však používán v řadě právních norem soukromoprávního i veřejnoprávního charakteru – například v OZ více než 200×; v občanském soudním řádu (zákon č. 99/1963 Sb., OSŘ) více než 10×.

Pro definici tohoto právního institutu, všeobecně přijímanou právní teorií i praxí, se tak musíme obrátit na právní vědu v oblasti teorie práva i jednotlivých právních odvětví, zejména občanského práva. A shrneme-li jejich poznatky, jsou pro právní jednání klíčové tři prvky: musí zde být *vůle*, tato vůle musí být *projevena navenek*, a tento projev vůle musí být *způsobitý vést k právním následkům*. Společně s Gerlochem (2017, s. 157) i Dvořákem et al. (2016, s. 156) tak právní jednání můžeme vymežit takto:

1) V civilistice se jako další samostatný druh právní skutečnosti zmiňuje vytvoření věci, které nemusí být projevem vůle, a také složené či komplexní právní skutečnosti. Viz např. Dvořák et al., 2016, s. 155.

DEFINICE

Právní jednání

Právní jednání je druh právní skutečnosti spočívající ve vnějším projevu vůle osoby, který je podle objektivního práva způsobilý vést k právním následkům v podobě vzniku, změny nebo zániku subjektivních práv a právních povinností.

Všeobecná ustanovení OZ o právním jednání to vyjadřují v § 545 a upřesňují v §§ 546 a 547.²

V souladu s dělením práva na soukromé a veřejné lze identifikovat právní jednání:

Soukromoprávní, tedy projevy vůle soukromoprávní povahy, které směřují k vzniku, změně nebo zániku subjektivních práv a povinností hmotněprávní povahy, jež právní normy s těmito projevy spojují.

Veřejnoprávní, v rámci aplikace práva státními orgány či orgány územní samosprávy nebo k této aplikaci práva směřující.

Právní jednání lze dále členit podle toho, zda vznikají konsenzuálně (shodným projevem vůle dvou nebo více subjektů), nebo jsou jednostranným projevem vůle. V námi používaném širším pojetí tohoto pojmu se pak mezi právní jednání řadí také individuální právní akty (rozhodnutí) orgánů veřejné moci.³ Obecně tak rozlišujeme:

- dvou- a vícestranné projevy vůle (smlouvy),
- jednostranné projevy vůle,
- individuální právní akty.

1.1.3 Dvou- a vícestranné projevy vůle (smlouvy)

Smlouvy jsou nejčastějším právním jednáním, protože jsou základní formou právní interakce fyzických a právnických osob, které jsou si v právních vztazích rovné. Pro vznik („uzavření“) smlouvy jsou nezbytné přinejmenším dva jednostranné projevy vůle, které samy ještě bez dalšího nemají povahu právního jednání: *oferta* (nabídka) a *akceptace* (přijetí nabídky). Smlouva pak vzniká až v okamžiku souhlasu vůlí obou (všech) stran. Nemůže tedy vzniknout proti vůli (a ani bez vůle) každé jedné ze smluvních stran. Stejnou volní možnost mají obě strany, mohou však být omezeny kogentními ustanoveními zákona.

Smlouvy lze rozlišovat také podle formy:

- ústní (verbální) – např. koupě jídla ve fast-food bistro,
- písemné (literární) – např. prodej nebo darování nemovitosti,
- mlčky uzavřené (konkludentní) – nabídka a přijetí provedené vlastním jednáním (např. koupě čaje z automatu).

Smlouvy mají významnou úlohu zejména v soukromoprávních vztazích. Existují však i dohody veřejnoprávní povahy, dvoustranné smlouvy uzavírají též státy jako subjekty mezinárodního práva.

V rozsahu tzv. smluvní svobody si mohou smluvní strany samy dohodnout oprávnění a povinnosti, případně i sankce za nesplnění těchto povinností. Rozsah smluvní svobody je dán dispozitivní for-

2) § 545

Právní jednání vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran.

§ 546

Právně lze jednat konáním nebo opomenutím; může se tak stát výslovně nebo jiným způsobem nevzbuzujícím pochybnost o tom, co jednající osoba chtěla projevit.

§ 547

Právní jednání musí obsahem a účelem odpovídat dobrým mravům i zákonu.

3) I zde platí, že skutečnost je poněkud košatější a v praxi se tak můžeme setkat jak s právními jednáními soukromých osob, které se svou podobou blíží individuálním právním aktům orgánů veřejné moci, tak s formami aplikace veřejné moci, které mají konsenzuální základ a blíží se soukromoprávním smlouvám. Pro naše účely ale toto základní rozlišení postačuje.

mou právní úpravy a její limity stanoví kogentní ustanovení právních norem. Tyto limity nemohou smluvní strany svým ujednáním překročit – jinak hrozí neplatnost smlouvy.

1.1.4 Jednostranné projevy vůle

Některé projevy vůle fyzické či právnické osoby vedou k právním následkům i bez projevu vůle druhé (jiné) strany. Tyto jednostranné projevy vůle se sice jenom zřídka uplatňují při vzniku právních vztahů, velmi často ale mohou vést k jejich změně nebo zániku. Lze je dělit na právní jednání:

hmotněprávní povahy – např. závět, jednostranné ukončení právního vztahu (odstoupení od smlouvy, výpověď nájemního vztahu, okamžité ukončení pracovního poměru), vyhlášení veřejné soutěže, veřejný příslib atd.,

procesní povahy – např. podání žaloby, podání odvolání proti rozhodnutí správního orgánu, zpět-vzetí žaloby.

1.1.5 Individuální právní akty

Mezi právní jednání pak můžeme řadit také rozhodnutí orgánů veřejné moci, která mají povahu individuálního (nikoli normativního – právní předpis) právního aktu. Jsou to projevy vůle orgánů veřejné moci, kterými rozhodují o právech a povinnostech danému orgánu nepodřízených subjektů nebo je autoritativně potvrzují. Od jednostranných právních jednání se liší ve dvou ohledech. Individuální právní akt je jednak výsledkem procesu aplikace práva, nikoli výsledkem běžného uplatňování práva jeho subjektem. Pro individuální právní akty ale také platí presumpce (domněnka) správnosti – dokud není dokázán opak, je akt platný, i když je vadný; pro právní jednání soukromoprávní povahy žádná taková domněnka neplatí.

Eventuální vady individuálního právního aktu (právní či skutkové) jsou přezkoumatelné na základě opravných prostředků. Pouze výjimečně může být akt orgánu nicotný, zejména pokud byl učiněn někým, kdo vůbec není orgánem veřejné moci (stavební povolení vydané advokátem), nebo pokud zjevně byla překročena příslušnost či pravomoc orgánu veřejné moci (rozhodnutí stavebního úřadu, kterým se rozvádí manželství; rozhodnutí dopravního úřadu o udělení trestu odnětí svobody za velké překročení rychlosti), event. pro jinou zcela zjevnou neústavnost či nezákonnost aktu. Nicotné akty se považují za pakty a nepřihlíží se k nim – jako by vůbec neexistovaly.

Individuální právní akty rozlišujeme:

- **konstitutivní** (působí *ex nunc* – „od nyní“),
- **deklaratorní** (působí *ex tunc* – „od tehdy“) – oficiálně deklarují právní poměry, ale samy je nezakládají.

Plnohodnotnou právní skutečností v hmotněprávním smyslu jsou pouze konstitutivní právní akty. Ty totiž utváří (konstituuji) nové právní poměry – tedy na jejich základě vznikají, mění se nebo zanikají subjektivní práva a právní povinnosti. Jedná se o všechna „kladná“ rozhodnutí ve veřejnoprávní oblasti – např. odsuzující rozsudek v trestní věci, rozhodnutí o přijetí na vysokou školu, rozhodnutí o udělení státního občanství atd.; v soukromoprávních vztazích jde naproti tomu o pouze některá rozhodnutí – např. rozsudek o rozvodu manželství, rozsudek o osvojení (adopci), rozsudek o vypořádání spoluvlastnictví rozdělením věci apod. Naproti tomu deklaratorní rozhodnutí plnohodnotnou právní skutečností nejsou, neboť právní poměry pouze autoritativně deklarují, „staví na jisto“ – samy je ale nezakládají ani nemění. Nenechme se ale mýlit: jde často o velmi důležitá rozhodnutí – např. osvobozující rozsudek v trestní věci, rozsudek o určení vlastnictví k nějaké věci, nebo rozsudek o prohlášení za mrtvého. Právní následky tedy může mít a často také má i deklaratorní individuální právní akt.

1.2

Náležitosti právního jednání

Na právní jednání se klade řada požadavků, jejichž splnění je podmínkou buď právní existence právního jednání (ve výjimečném případě), anebo platnosti právního jednání. Tyto požadavky právní teorie označuje za náležitosti právního jednání. Právní jednání, která nespĺňují zákonem stanovené obsahové a formální náležitosti, jsou neplatná, popř. se k nim nepřihlíží.

Podle Švestky et al. (2020, s. 1235an.) se obvykle rozlišují čtyři skupiny takových náležitostí:

- náležitosti **právního subjektu**, tj. osoby, která vůli projevuje,
- náležitosti (projevené) **vůle**,
- náležitosti **předmětu** projevené vůle,
- popř. náležitosti **vzájemného vztahu** vůle a projevu vůle.

Pro naše účely se stačí blíže podívat na první dvě z nich, přičemž se ale dotkneme také zbylých dvou.

1.2.1 Náležitosti právního subjektu.

Musí být zejména zjevné, **kdo** právně jedná. Osoba jednajícího musí být určitá, nezaměnitelně určená. Při osobním styku to může činit problém jen výjimečně, složitější by to mohlo být, kdyby se nejednoznačnost určení jednajícího objevila v právním jednání v písemné formě. Ten, kdo právně jedná, navíc **musí být osobou v právním slova smyslu**, tj. musí mít právní osobnost.

Pro **fyzické osoby** platí ustanovení § 15 odst. 1⁴ a § 17⁵ OZ.

Je-li jednajícím fyzická osoba, musí být **dostatečně svéprávná**, tj. způsobilá k tomu právnímu jednání, o které jde (§ 15 odst. 2 OZ,⁶ § 581 věta první OZ⁷). Plně svéprávná osoba je způsobilá právně jednat vždy, s výjimkou zneschopňující duševní poruchy (§ 581 věta druhá OZ).

Pro **právnícké osoby** pak platí především § 20 odst. 1 OZ.⁸

Za právníckou osobu jedná (zastupuje ji) její statutární orgán, resp. jeho člen. Jejím zastupováním může být pověřen také někdo jiný (např. prokurista, advokát), přičemž takové pověření může být stanoveno přímo zákonem (viz např. § 166 odst. 1 OZ⁹). Rozsah způsobilosti právnícké osoby právně jednat je dán rozsahem její právní osobnosti (§ 20, § 161an. OZ).

4) § 15

(1) Právní osobnost je způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti.

5) § 17

(1) Práva může mít a vykonávat jen osoba. Povinnost lze uložit jen osobě a jen vůči ní lze plnění povinnosti vymáhat.

6) § 15

(2) Svěprávnost je způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat).

7) § 581

Není-li osoba plně svéprávná, je neplatné právní jednání, ke kterému není způsobilá. Neplatné je i právní jednání osoby jednající v duševní poruše, která ji činí neschopnou právně jednat.

8) § 20

(1) Právnícká osoba je organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná. Právnícká osoba může bez zřetele na předmět své činnosti mít práva a povinnosti, které se slučují s její právní povahou

9) § 166

(1) Právníckou osobu zastupují její zaměstnanci v rozsahu obvyklém vzhledem k jejich zařazení nebo funkci; přitom rozhoduje stav, jak se jeví veřejnosti. Co je stanoveno o zastoupení právnícké osoby zaměstnancem, platí obdobně pro zastoupení právnícké osoby jejím členem nebo členem jiného orgánu nezapsaného do veřejného rejstříku.

1.2.2 Náležitosti vůle

Jak již bylo zmíněno, základním prvkem právního jednání je vůle. Tu lze vymezit jako **psychický (vnitřní) vztah jednající osoby k zamýšlenému následku**; vůle je chtění představující zájem na dosažení nějakého výsledku, popř. následku (Švestka et al. 2020, s. 1236).

Vůle je opravdu základem právního jednání, kdy jednající něco právní povahy chce, přeje si, zamýšlí.

Bez vůle jednající osoby se nemůže jednat o právní jednání – a tak je to také stanovené v § 551 OZ.¹⁰ V takovém případě se jedná o právní jednání pouze zdánlivé a k takovému *zdánlivému právnímu jednání* se podle § 554 OZ¹¹ nepřihlíží.

Na existenci potřebné a náležité vůle se především usuzuje z okolností, za nichž osoba jednala. Přihlíží se přitom k povinnosti každého **jednat poctivě a v dobré víře** (§ 547 OZ). Vnitřní pohnutka nebo motiv jednání ale obvykle nemají právní význam.

Jak uvádí ve svém komentáři Švestka et al. (2020, s. 1236), pokud jednající osoba vůbec žádnou vůli neměla anebo pokud se její vůle neutvářela svobodně, protože osoba byla k jednání donucena, představuje to významnou závadu (viz § 551 a § 587 OZ¹²). Svobodu vůle vylučuje jednak fyzické násilí, jednak násilí psychické; psychické násilí se v právní vědě označuje také jako „bezprávná výhrůžka.“

Vůle musí být vážná (§ 552 OZ¹³). Nevážná je např. vůle toho, kdo v divadelním představení hraje ženicha a odpovídá „ano,“ někoho soudí atd. Nevážná jsou také simulovaná právní jednání, tj. právní jednání takzvaně „na oko“ – třeba při vysokoškolské výuce. Jedná se totiž o rozpor mezi vůlí (která absentuje) a vnějším projevem (který je jinak bezvadný). Rovněž **omyl jednajícího** je závadou právního jednání (§ 583 a 584 OZ¹⁴). Právně významný je ovšem jen omyl týkající se rozhodné okolnosti (tzv. podstatný omyl), jakož i omyl vyvolaný úmyslně, tj. lstí.

1.2.3 Projev vůle

Projev vůle musí být **určitý, srozumitelný**, popřípadě musí mít náležitou formu.

Určitý je takový projev vůle, který je **jednoznačný**, pokud jde o jeho **obsah, předmět a právní následky**. Neurčitý, popř. nedostatečně určitý, je takový projev vůle, ohledně jehož obsahu a předmětu, a tudíž i právních následků, panuje nejistota (§ 553 odst. 1 OZ¹⁵) a ani s použitím výkladu se nepodaří tuto nejistotu odstranit.

10) § 551

O právní jednání nejde, chybí-li vůle jednající osoby.

11) § 554

K zdánlivému právnímu jednání se nepřihlíží.

12) § 587

(1) *Kdo byl k právnímu jednání přinucen hrozbou tělesného nebo duševního násilí vyvolávající vzhledem k významu a pravděpodobnosti hrozcícího nebezpečí i k osobním vlastnostem toho, jemuž bylo vyhrožováno, jeho důvodnou obavu, má právo namítnout neplatnost právního jednání.*

(2) *Kdo přivedl jiného k právnímu jednání hrozbou nebo lstí, nahradí vždy újmu z toho vzniklou.*

§ 588

Soud přihlédne i bez návrhu k neplatnosti právního jednání, které se zjevně přiči dobrým mravům, anebo které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek. To platí i v případě, že právní jednání zavazuje k plnění od počátku nemožnému.

13) § 552

O právní jednání nejde, nebyla-li zjevně projevována vážná vůle.

14) § 583

Jednal-li někdo v omylu o rozhodující okolnosti a byl-li v omyl uveden druhou stranou, je právní jednání neplatné.

§ 584

(1) *Týká-li se omyl vedlejší okolnosti, kterou ani strany neprohlásily za rozhodující, je právní jednání platné, ale osoba uvedená v omyl má vůči původci omylu právo na přiměřenou náhradu.*

(2) *Bylo-li právně jednáno v omylu vyvolaném lstí, je právní jednání neplatné, třebaže se omyl týká jen vedlejší okolnosti.*

15) § 553

(1) *O právní jednání nejde, nelze-li pro neurčitost nebo nesrozumitelnost zjistit jeho obsah ani výkladem.*

Takové jednání dle Švestky et al. (2020, s. 1236) nemůže vyvolat zamýšlené právní následky, resp. někdy nemůže vyvolat vůbec žádné právní následky. Požadavky na určitost obsahu a předmětu právního jednání kladou i některé zákony, např. pokud jde o nemovitosti.

Srozumitelnost je možnost **pochopit obsah** právního jednání. Rozlišuje se srozumitelnost absolutní a relativní, a to podle toho, vůči komu se právní jednání nesrozumitelným jeví (jen pro druhou stranu, nebo pro každého, tj. např. i pro soud). Pro právo je významná jenom absolutní nesrozumitelnost – než však soud dospěje k závěru o nesrozumitelnosti právního jednání, je nutno využít všech výkladových pomůcek.

Pokud jde o formu projevu vůle, platí zásada neformálnosti (bezformálnosti) právních jednání: jednajíc osoba má právo zvolit si pro své právní jednání libovolnou formu. Toto právo a tuto zásadu ale může omezit jednak zákon, jednak – pokud jde o existující smluvní vztah – smluvní ujednání (§ 559 OZ¹⁶).

Příslušné právní jednání pak lze platně učinit pouze v předepsané nebo přísnější formě (§ 564 OZ) – u smluvního omezení to ale neplatí bezvýhradně.

Právní jednání tak může mít formu ústní, písemnou nebo tzv. přísnou písemnou, tedy formu veřejné listiny.

S postupným rozvojem moderních technologií se prosazuje čím dál častěji **elektronické právní jednání** jakožto specifická podoba písemné formy právního jednání. O principech jeho využívání pojednává pro jeho aktuálnost i tento učební text.

1.3

Druhy právních jednání

V právní vědě (viz např. Dvořák et al., 2016, s. 164–168) se právní jednání třídí podle různých kritérií, přičemž – jak již bylo uvedeno – základní členění právních jednání je podle počtu jednajících subjektů, tedy na **jednostranná** právní jednání na straně jedné a **dvou či vícestranná** (obvykle označovaná slovem „smlouva“) na straně druhé. Vedle toho ovšem také existují **společná** právní jednání několika osob, kdy jejich podstatou je totožná (event. souladná) vůle několika osob, aniž by toto jednání mělo vícero proti sobě stojících stran. Příkladem mohou být prohlášení o společných závazcích, rozhodnutí společníků nebo podání společné žádosti o zavedení elektrické přípojky spoluvlastníky nemovitosti. I taková společná právní jednání tak mohou být jednostranná.

Právní jednání lze členit i na **jednostranně a oboustranně zavazující**. V prvním případě je jedna strana pouze věžitelem, druhá jen dlužníkem. Ve druhém, mnohem obvyklejším případě jsou *plnění stran vzájemná*. Je-li plnění vzájemné, dělí se právní jednání na *synallagmatická* čili **vzájemně podmíněná** (plnění jedné strany je podmíněno plněním druhé strany, viz např. § 1911 a 1913 OZ¹⁷) a *asynallagmatická*, kde **vzájemná podmíněnost** plnění stran **není** – je důležité uvědomit si, že existují také takové smlouvy, u kterých může jedna strana požadovat od druhé plnění, aniž by sama (již) plnila nebo plnit

16) § 559

Každý má právo zvolit si pro právní jednání libovolnou formu, není-li ve volbě formy omezen ujednáním nebo zákonem.

17) § 1911

Mají-li si strany navzájem plnit zároveň, může splnění požadovat jen ta strana, která sama dluh již splnila, nebo je ochotna a schopna splnit dluh současně s druhou stranou.

§ 1912

(1) *Kdo má plnit při vzájemném plnění napřed, může své plnění odeprít až do té doby, kdy mu bude vzájemné plnění poskytnuto nebo zajištěno; to však jen tehdy, je-li plnění druhé strany ohroženo okolnostmi, které u ní nastaly, které mu nebyly a neměly být známy, když smlouvu uzavřel.*

(2) *V případě uvedeném v odstavci 1 lze také poskytnout dodatečnou přiměřenou lhůtu k splnění nebo k zajištění plnění a po jejím marném uplynutí odstoupit od smlouvy.*

(v dané chvíli) chtěla, respektive u kterých porušení povinnosti plnit jednou stranou smlouvy nezba-
vuje povinnosti plnit druhou stranu smlouvy.

Podle jiného kritéria se právní jednání člení **na úplatná a bezplatná**, resp. **neúplatná** (typicky daro-
vací smlouva), kdy v prvním případě si strany plní navzájem ekvivalentní plnění, ve druhém jedna
strana plní, zatímco druhá neplní nic. Není-li protiplnění ekvivalentní (např. prodej bezvadného po-
zemku za 1 Kč), mluvíme o právních jednáních (z hlediska úplatnosti) **smíšených**.

Významné je i třídění právních jednání podle *hospodářského* (nikoli právního) důvodu vzniku závaz-
ku, tj. podle *kauzy*, na **právní jednání kauzální a abstraktní**. Kauza je v právním jednání významná
několika různých aspektech: zkoumá se, zda *kauza vůbec existuje* (právní jednání bez kauzy zřejmě
postrádá potřebnou míru vážnosti a může tak jít o právní jednání simulované), zda je v právním
jednání *vyjádřena* (což naopak pravidlem nebývá), a nejpodstatnější je hledisko *dokazování kauzy* –
k tomu ustanovení § 1791 OZ¹⁸ stanoví, že vzniku a trvání závazku nebrání, není-li ve smlouvě kauza
plnění vyjádřena, avšak věřitel musí být schopen (je tedy povinen) důvod vzniku závazku prokázat.
Typickou výjimkou jsou závazky z cenného papíru.

Rozlišuje se též právní jednání **adresované** (resp. „adresné“) a **neadresované** („neadresné“). Adre-
sovaná jsou taková právní jednání, která jsou určena (adresována) určité osobě, adresátovi (několika
osobám, adresátům), u neadresovaných adresát chybí. Základním rozdílem je, že *v případě adresova-
ného právního jednání je předpokladem jeho perfekce* (dohotovění, dovršení) to, že toto právní jednání
došlo do dispoziční sféry adresáta či adresátů (např. výpověď pracovní smlouvy zaměstnancem musí
dojít k zaměstnavateli a nestačí, že ji zaměstnanec sepsal a strčil do šuplíku); naproti tomu neadres-
ované právní jednání je perfektní již svým učiněním jako takovým (např. vlastnoruční závěť je perfektní
již svým sepsáním a nemusí se ze šuplíku nikam hýbat).

Na posledním místě pak můžeme zmínit právní jednání **formální** a **neformální**, kdy pro to druhé
zákon ani ujednání stran nestanovuje závaznou (minimální) formu; a především mezi smlouvami
pak rozlišujeme právní jednání **pojmenovaná** (nominátní, typová či typická) a **nepojmenovaná** (ino-
minátní, atypická), a to podle toho, zda zákon (obvykle OZ) obsahuje obecnou a „pojmenovanou“
právní úpravu daného typu smlouvy (kupní, zástavní, mandátní, pojistná) nebo nikoli – vzhledem
k zásadě smluvní volnosti si totiž strany mohou mezi sebou dojednat smlouvu jakoukoli, nikoli pouze
ze zákonem stanoveného seznamu.

Shrnutí kapitoly

- Pojem „právní jednání“ se používá jako označení pro jeden z druhů právních skutečností
- Právní skutečností se rozumí okolnost, s níž právní norma spojuje vznik, změnu nebo zánik právního vztahu, tj. subjektivních práv a právních povinností.
- Čtyři druhy právních skutečností jsou:
 - právní jednání (v širším smyslu) se dělí na:
 - právní jednání (v užším smyslu – soukromé právní jednání)
 - individuální právní akty orgánů veřejné moci,
 - protiprávní jednání (delikt)
 - právní událost, která je mimovolní skutečností v souladu s právem
 - protiprávní stav, který je mimovolní skutečností v rozporu s právem
- Právní jednání je druh právní skutečnosti spočívající ve vnějším projevu vůle osoby, který je podle objektivního práva způsobilý vést k právním následkům v podobě vzniku, změny nebo zániku subjektivních práv a právních povinností.
- Podle formy se právní jednání, zejména dvou- a vícestranná (smlouvy) dělí na:
 - ústní (verbální) – např. koupě rychlého občerstvení v bistro,
 - písemné (literární) – např. prodej nebo darování nemovitosti,
- mlčky činěné (konkludentní) – nabídka a přijetí provedené vlastním jednáním (např. koupě zboží v supermarketu).

18) § 1791

(1) *Vzniku a trvání závazku nebrání, není-li vyjádřen důvod, na jehož základě má dlužník povinnost plnit; věřitel je však povinen prokázat důvod závazku.*

(2) *Jedná-li se o závazek z cenného papíru, věřitel důvod závazku neprokazuje, ledaže to zákon zvlášť stanoví.*